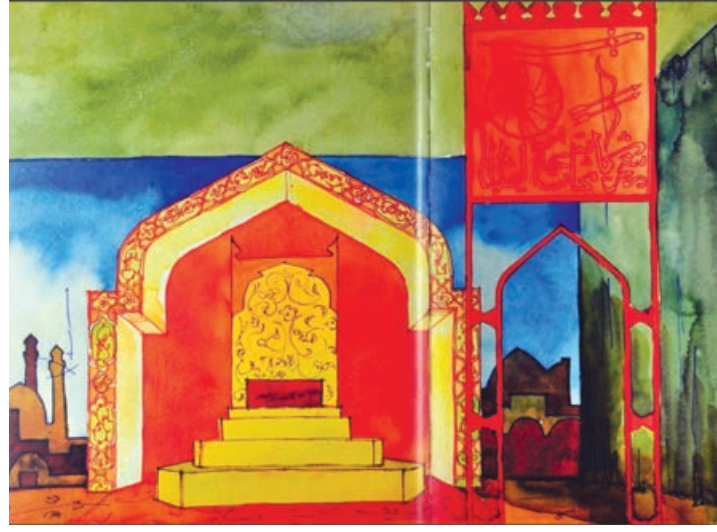

O, sözün əsl mənasında anadan rəssam doğulmuşdu. Rəssam olmaq gerçəkdən həyatın maddi və mənəvi, görünən və görünməyən, dərk edilə bilən və bilinməyən cəhətlərinə malik ola bilmək deməkdir ki, bu xüsusiyyətlər də onda ilahinin qüdrətindən cəmlənmişdi.

Zamanı qabaqlayan rəssam

O, təsviri sənətin bir çox sahəsində - teatr dekorasiyası, dəzgah rəssamlığı, dekorativ tətbiqi sənət - dizayn və hətta memarlıq sahələrində maraqlı, diqqəti cəlb edən, güclü rəssamlıq təxəyyülünə malik, seyrçidə ovqat yaradan, düşündürən, bədii estetik zövq verən, təsir edən və həyata baxışlarında yardım edə bilən bədii əsərlər yaratmışdı və çox qısa - cəmi 30 yaş ömür yaşayıb, bu fani dünyadan köçmüşdü. O, Azərbaycan teatr rəssamlığı sənətinin banisi Rüstəm Məmməd oğlu Mustafayevdir (25.02.1910-19.07.1940).

R.Mustafayev Bakıda anadan olmuşdu. Azərbaycan Dövlət Ali Rəssamlıq Məktəbini bitirmişdi. Bakı Azad Tənqid-Təbliğ Teatrında (1925-1933), Türk İşçi Teatrında (1925-1927), Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrında (1931-1940), Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında (1933-1938) səhnəyə qoyulmuş bir çox dram əsərinin bədii tərtibatını hazırlamışdı və teatrın baş rəssamı vəzifəsində işləmişdi. R.Mustafayev teatr rəssamlığı sənətimizin yaradıcılarından olub. Əgər rəssamın bədii təxəyyülü və peşəkarlığı yüksək səviyyədədirsə, incəsənətdə onun üçün birinci və ya ikinci dərəcəli sahə anlayışı olmur. Bu

baxımdan rəssamın səhnə əsərlərinə vermiş olduğu bədii tərtibatlara az qala müasir və müstəqil rəssamlıq nümunəsi kimi baxılır və diqqəti hər zaman cəlb edir. R.Mustafayev səhnə tərtibatı sərhədlərə sığmayan rəssam olmuşdur. Sadəcə dövrün tələbi və zamanın ağır sınaqları qarşısında o öz yaradıcılıq potensialını belə sərhədləmişdi. R.Mustafayevin səhnə tərtibatı verdiyi tamaşalardan "Mıttı Kərim" (J.B.Molyerin "Xəsis" pyesinin təbdili, 1925), "Üsyan" (D.Furmanın "Qiyam" romanı əsasında, 1927), "Tufan" (V.Bill-Beloserkovski, 1928), "Hacı Qara" (M.F.Axundov, 1929), "Dəmirçi Gavə" (Ş.Sami, 1929), "Sevil" (C.Cabbarlı, 1930), Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında "Ölülər" (C.Məmmədquluzadə, 1932), "Od gəlini" (C.Cabbarlı, 1933), "Şeyx Sənan" (H.Cavid, 1933), "1905-ci ildə" (C.Cabbarlı, 1932, 1935), "Dağılan tifaq" (Ə.Haqverdiyev, 1935), "Şahnamə" (M.Canan, 1936), Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrında "Şah İsmayıl" (M.Maqomayev, 1931), "Leyli və Məcnun" (Ü.Hacıbəyli, 1931), "Aşıq Qərib" (Z.Hacıbəyov, 1939), "Koroğlu" (Ü.Hacıbəyli, 1937, 1938), "Arşın mal alan" (Ü.Hacıbəyli, 1940) və başqalarını qeyd etmək olar. Rəssam adlarını sadaladığımız dram əsərləri-

nin səhnə tərtibatında yaradıcı sənətçi kimi tərtibatçı kimi bədii-estetik əhəmiyyətə malik alınmasında yaddaqalan vizual dekorativ eskizlər hazırlamışdı. Onun ən uğurlu səhnə tərtibatı verdiyi tamaşalardan olan "Koroğlu" operası Moskvada təşkil olunan incəsənət dekadasında oynanılmış, bütün sənətsevərlərin rəğbətini qazanmışdı. Bu işinə görə rəssam Kreml sarayında "Şərəf nişanı" (1936) ordeni ilə təltif olunmuşdu. "Ədəbiyyat" qəzetində (08.02.1936) "Layiqli əsərlərlə cavab verəcəyik" adlı yazıda "Biz talantlı yoldaşımız R.Mustafayevlə iftixar edirik" deyə qeyd olunurdu.

R.Mustafayevin dəzgah rəngkarlığı əsərlərinə "Naturaçının portreti" (1926), "Hambalın başı" (1927), "Firdovsinin portreti" (1934) və başqalarını qeyd etmək olar. R.Mustafayev həmçinin plakat, dizayn işləri (afişa və dövrənamələrin bədii tərtibatı) ilə də məşğul olmuş, Moskvada Azərbaycan pavilyonunun (1939) və Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyinin (1940) bədii tərtibatının həmmüəlliflərindən olmuşdu. Rəssam kitab qrafikası sahəsində "Ulduzlar" (S.Rüstəm, 1934), "Çinar" (R.Rza, 1939), Xalq rəssamı Lətif Kərimovla birlikdə "Aşığın səsi" (1939) və "Böyük Azərbaycan şairi Nizami" (Bertels, 1940, Azərbaycan və

rus dillərində nəşr olunub) adlı kitabların bədii tərtibatını yüksək zövqlə yaratmışdı.

R.Mustafayev eyni zamanda Azərbaycan abidələrini mühafizə edən Mərkəzi Dövlət İdarəsinin direktoru işləmişdi (1937-1940). Rəssam Azərbaycanın tarixi memarlıq abidələrinin bədii, elmi xüsusiyyətlərini tədqiq etmiş, öyrənmiş, onların rəsmlərini çəkmiş və elmi bərpə işlərini həyata keçirmişdi. Nizami dövrü abidələri və Şəki Xan Sarayının elmi bərpası işlərində rəssamın xüsusi xidmətləri olmuşdu. R.Mustafayev 1935-ci ildə III İran İncəsənəti Konqresinə dəvət olunmuşdu.

Görkəmli sənətkar geniş yaradıcılıq diapazonuna malik rəssam olub. Onun rəssamlıq fantaziyası və bədii yaradıcılıq təxəyyülü zamana, dövrə sığmırdı. O, zamanını qabaqlamış istedadlı sənət fədaisi idi. Rəssamın rəhbərliyi ilə Firdovsi, Şota Rustaveli, A.S.Puşkinin yubileylərinə həsr olunmuş yubiley sərgiləri təşkil olunmuşdu. O, yüksək həvəslə və güclü yaradıcılıq şövqü ilə Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyinin yaradılmasına və fəaliyyət göstərməsinə can atırdı. Nə yazıq ki, əcəl buna imkan verməmişdi. 30 illik ömürdə zirvələr fəth etmiş rəssam yaşasaydı, incəsənət dünyamızın zənginləşməsində nə işlər görür, hansı töhfələr verə bilərdi, kim bilir...

Xalq rəssamı Qəzənfər Xalıqov rəssam dostu R.Mustafayev haqqında "Qobustan" jurnalında dərc olunmuş "Əvəzsiz rəssam, əvəzsiz dost" adlı məqaləsində yazırdı: "O, qayğıkeş insan, xeyirli məsləhətçi, şən, zarafatçı bir yoldaş kimi bizim hamımızın hörmətini qazanmışdı. Necə deyərlər, "canlara dəyən" oğlan idi. Mən deyərəm ki, onun ölümü nəinki dostları üçün, eyni zamanda bütün Azərbaycan xalqı, onun incəsənəti üçün əvəzsiz itki idi. Tam yaradıcılıq dövrünü yaşamadan aramızdan gedən Rüstəm ön savadlı ziyalılarımızdan biri idi. Onun necə istedadlı olduğunu sözlə demək mümkün deyil. Rüstəmin yaradıcılığı yenice çiçəklənirdi. Özü də ayla, günlə yox, saatla, dəqiqələrlə".

Tanınmış rəssamımız haqqında axtarış edəndə çox az məlumat əldə etmək olub. Rəssamın yaradıcılığı novator meyillərlə zəngin olduğundan sovetlər dövründə kölgədə qalıb. Müstəqillik illərində isə belə rəssamlarımızın yaradıcılığına müraciət etməmək təəssüf doğurur. Həyatını incəsənətə həsr etmiş, daim yüksək bədii estetik təsir qüvvəsinə malik gözəl əsərlər yaratmış Rüstəm Mustafayevin adı incəsənət tariximizdə əbədi yaşayacaq.

*Əsəd QULİYEV,
Rəssamlar İttifaqının üzvü,
sənətsünas*